Telemark
FYLKESKOMMUNE

Vår dato: 22.09.2025

Søknad om dispensasjon fra forskrift om fredning av truede arter. Gjelder søstermarihånd.

Telemark fylkeskommune søker dispensasjon fra forskriften om fredning av truede arter grunnet behov for oppgradering av Vrengen bru på fv. 450, i Tokke kommune.

Om tiltaket

Det er behov for utbedring av Vrengen bru på fv. 450 ved Eidsborg i Tokke kommune, gbnr. 1002/1. Dagens vei har lav standard med krappe kurver, varierende veibredde, dårlig sikt, lite rekkverk og stort sett ingen grøfter. Vrengen bru er smal og kun én bil kan passere av gangen. Tiltak for å heve vegstandarden er breddeutvidelse, etablering av grøfter, utbedre siktlinjer og oppgradering av brua. Arbeidene planlegges utført med oppstart i 2027.

Det er blitt vurdert to alternativer for heving av vegstandarden. Alternativ 1 følger dagens vei med breddeutvidelse og grøfter der det er behov samt oppgradering av bru. Alternativ 2 er en helt ny trasé som i all hovedsak går i jomfruelig terreng (se *Figur 3*). Det er på dette tidspunkt besluttet å jobbe videre med alternativ 1 (reguleringsfase). Denne søknaden gjelder den truede arten søstermarihånd som berøres av alternativ 1.

Sommeren 2023 utførte Naturrestaurering AS (NRAS) naturtypekartlegging (NiN), samt registrering av fremmede og rødlistede arter i planområdet (begge alternativene).

Rapporten fra NRAS beskriver funn av blant annet fremmede arter av svært høy risiko, truede arter i kategori sterkt truet og arter som er fredet etter forskrift om fredning av truede arter. Fredete arter som ble funnet i felt var søstermarihand (figur 1). Apollosommerfugl er tidligere registrert i området (Artskart), men ble ikke observert under NRAS' befaring. Andre funn som ble registrert var naturtypene *eng-aktig sterkt endret fastmark* (svært høy kvalitet) og *semi-naturlig eng* (lav kvalitet). Den største andelen av registrert søstermarihånd vokser i området med naturtypen *eng-aktig sterkt endret fastmark*.

Rapporten ligger vedlagt søknaden, og beskriver registreringer gjort i artskart og i felt.

Figur 1: Funn fra kartlegging ved Vrengen bru 21. juni 2023. Rødlistede arter markert med rødt punkt, fremmede arter markert som svart punkt og andre registreringer i grønt. Naturtyper markert som polygoner i gult og rødt. Svart stiplet linje markerer varslet reguleringsgrense.

Figur 2: Rødt polygon viser plasseringen til naturtypen eng-aktig sterkt endret fastmark med flere individer av søstermarihånd. Flybilde sett fra nordøst mot sørvest. Kilde VTFK, 2021.

Tiltaket er knyttet til sikkerhet til bruk av vei, og vi vurderer at dette er av vesentlig samfunnsmessig betydning. Telemark fylkeskommune søker med dette om dispensasjon fra forskriften om fredning av truede arter. Under følger en vurdering av tiltaket mot naturmangfoldloven (nml) §§ 8-12.

Vurdering etter naturmangfoldloven §§ 8-12

§ 8. *Kunnskapsgrunnlaget*

Offentlige beslutninger som berører naturmangfoldet skal baseres på kunnskap om naturmangfoldet, jf. § nml 8. Ved Vrengen bru ble det fullført en kartlegging av arter og NiN av NRAS i juni 2023. Kartleggingen ble gjort innenfor varslet reguleringsgrense (svart stiplet linje, se figur 1). Telemark fylkeskommune utførte også en enkel befaring av planområdet 15. mai 2025, med fokus på søstermarihånd. Det ble under befaringen observert to nye lokasjoner med søstermarihånd langs veien som ikke var registrert under NRAS kartlegging eller tilgjengelig i offentlige databaser.

I tillegg til fysisk kartlegging i felt er det gjort en skrivebordsundersøkelse av NRAS i forbindelse med utarbeidelse av rapport, med utsjekk i Artskart og Naturbase. Det vurderes at rapporten fra NRAS svarer ut nml § 8 for arters bestandssituasjon (rødliste/fremmedartslistekategorier), naturtypers utbredelse (NiN-typer og utbredelse kartfestet i rapport), samt økologiske tilstand (vurdering av tilstand av naturtyper, jf. rapport fra NRAS).

Nml. § 8 setter også krav til vurdering av effekten av påvirkning tiltaket har på naturmangfoldet. Inngrep vil innebære graving, sprengning og kjøring på områder som har naturverdier omtalt i rapporten fra NRAS. Den fredete arten søstermarihånd som berøres omsøkes Miljødirektoratet.

Som et avbøtende tiltak skal anleggsarbeider begrenses til å omfatte kun nødvendige områder for å redusere ødeleggelse av rødlistede og fredete naturtype og arter, samt for å hindre spredning av fremmede arter. Breddeutvidelsene sør for brua vil berøre alle de registrerte forekomstene av søstermarihånd. Søstermarihånd som er registrert innenfor naturtypen *eng-aktig sterkt endret fastmark* ligger i et belte fra veiskulder og flere meter ut mot skogen. For breddeutvidelsen her skal det tilstrebes å unngå skade på individer som ligger lenger ut mot skogen slik at ikke hele forekomsten berøres/fjernes.

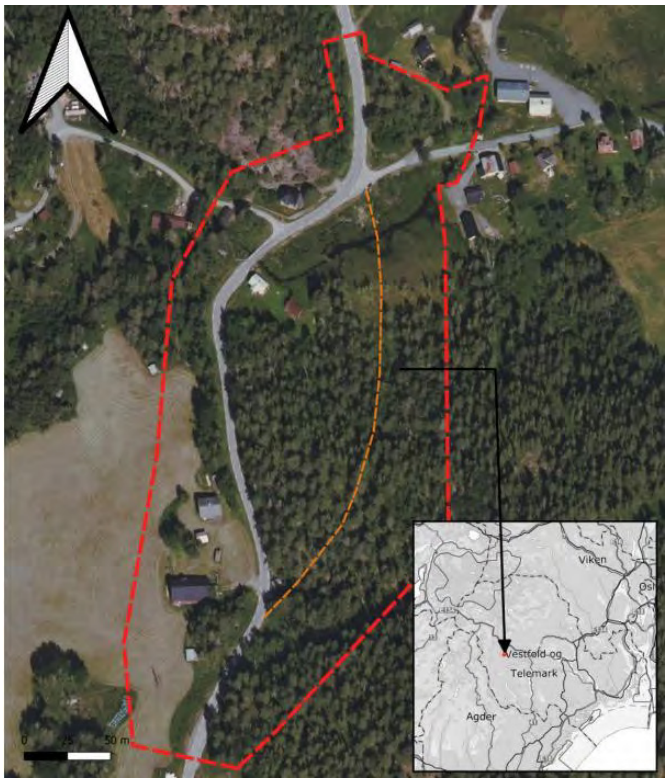
Det vurderes at inngrep vil gi noe lokal forringelse.

§ 9. *Føre-var-prinsippet*

Nml § 9 beskriver at det skal tas sikte på å unngå mulig vesentlig skade på naturmangfoldet. På nåværende tidspunkt vurderes det at det foreligger tilstrekkelig med kunnskap for tiltakene som skal utføres. Til tross for dette kan nye forhold dukke opp både i planlegging og under anlegg, hvor føre-var-prinsippet kan bli gjeldende. Det er viktig at dette tas hensyn til i hele prosjekt-perioden, også i anleggsperioden. Byggherre (Telemark fylkeskommune) er ansvarlig for å følge opp krav og entreprenør. Dersom det blir tvil om et tiltak eller hendelse kan gi skade på naturverdier, skal føre-var-prinsippet spille inn: Tvilen skal komme naturen til gode.

§ 10. *Økosystemtilnærming og samlet belastning*

Nml § 10 beskriver at påvirkningen som et økosystem vil få av et tiltak, skal vurderes ut fra den samlede belastningen som økosystemet vil bli utsatt for. Inngrepene som vegprosjektet medfører vil gi skade på levende planter og komprimering av jord, og det vurderes at inngrep vil gi kortvarige konsekvenser på rødlistede arter og naturtyper, ettersom frøbanken i jorda vil bestå. Ifølge offentlige databaser er det registrert mye søstermarihånd i områdene rundt Vrengen bru og på strekningen ned til Dalen. Det vurderes også at tiltakene for alternativ 1 er mindre inngripende enn alternativ 2 som tidligere ble vurdert. Alternativ 2 ville medført større inngrep i naturen, med beslaglegging av myr/våtmark i jomfruelig terreng, se *Figur 3*. Dette alternativet er skrinlagt hovedsakelig pga. kostnader og naturinngrep. Alternativ 1 følger dagens vei med breddeutvidelse som gir et betydelig mindre inngrep enn alternativ 2.

Figur 3: Oransje stiplet linje viser trasé for alternativ 2. Alternativ 1 følger dagens vei. Kartutsnitt hentet fra NRAS rapport.

§ 11. *Kostnadene ved miljøforringelse skal bæres av tiltakshaver*

Kostnadene som kreves for å hindre eller begrense skade på naturmangfoldet, jf. nml §8, skal bæres av tiltakshaver, Telemark fylkeskommune. Dette kommer til å hovedsakelig bestå av avbøtende tiltak. Dersom uforutsette skader skjer, slik som f.eks. forurensning, skal dette også bæres av tiltakshaver, med mindre annet fremgår av kontrakt med utførende entreprenør.

§ 12. *Miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder*

Som en del av prosjektet skal det vurderes hvilke avbøtende tiltak som kan benyttes, i tråd med kravet om miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder i nml § 12. Hensikten er å hindre og begrense skade på naturverdier, som nå og for fremtidige forhold gir de beste samfunnsmessige

resultatene. Det er foreslått en rekke avbøtende tiltak i NRAS' rapport som blir førende for miljøoppfølgingen. Det vil bli utarbeidet en miljørisikovurdering, samt plan for massehåndtering av forurensede masser og infiserte masser som skal ivareta klima og miljø, jf. Telemark fylkeskommunes rutiner i utbyggingsprosjekter for vegutbygging.

Oppsummering

Lokale skader på naturverdier må påregnes i forbindelse med anleggsarbeidet. Tiltak som berører den fredete arten søstermarihand må ha fått dispensasjon hos Miljødirektoratet før eventuelle inngrep. Avbøtende tiltak bør prioriteres for å redusere skadeomfanget på truede arter, f. eks. avbøtende tiltak som er beskrevet i NRAS kartleggingsrapport.

Vår vurdering

På bakgrunn av dette vurderes det at oppgradering av Vrengen bru og breddeutvidelse langs fv. 450 kan gjennomføres i tråd med nml §§ 8-12. Skadeomfanget skal reduseres ved hjelp av avbøtende tiltak. Tiltakene langs vegen har samfunnsmessig verdi, og er et viktig sikkerhetstiltak for videre bruk av vegen. Det er dermed gjort en avveining mellom viktige naturverdier og sikkerhet knyttet til forbedring av vei, og det vurderes at påvirkningen som tiltaket vil ha på naturverdiene er små i forhold til den samlede belastningen av økosystemet, samt i forhold til bedring av sikkerheten langs veien. Det forutsettes at nødvendige søknader er innvilget før anleggsarbeidene starter.

Telemark
FYLKESKOMMUNE

03.12.2025

Søknad om dispensasjon fra forskrift om fredning av truede arter

Supplerende informasjon

Vi viser til Miljødirektoratets brev av 07.11.2025 (ref. 2025/14571) og behov for supplerende informasjon vedrørende søknad om dispensasjon fra forskrift om fredning av truede arter ifm. oppgradering av Vrengen bru på fv. 450, i Tokke kommune.

1. Det må opplyses bedre om hvorfor de nevnte tiltakene er helt nødvendige.

   Dagens bru er antagelig bygget i 1931 og den har bare ett kjørefelt. Fundamentene til brua beveger seg, og konstruksjonen er på veg til å kollapse. Dagens bru er heller ikke dimensjonert for framtidig flomsituasjoner. Dette er en viktig veg, og den korteste vegen for ambulanse til sykehus. I forbindelse med bygging av ny bru så er det nødvendig å ha en midlertidig omkjøringsveg forbi brua.

   Er dette en ulykkesbelastet vegstrekning?

   Dette er en strekning der det er offisielt registrert 3 ulykker. Det skal tidligere ha vært en dødsulykke her, og lokalbefolkningen sier at det stadig oppstår farlige situasjoner på grunn av skarpe svinger og dårlig sikt. Fartsgrensen i dag er 60 km/t.

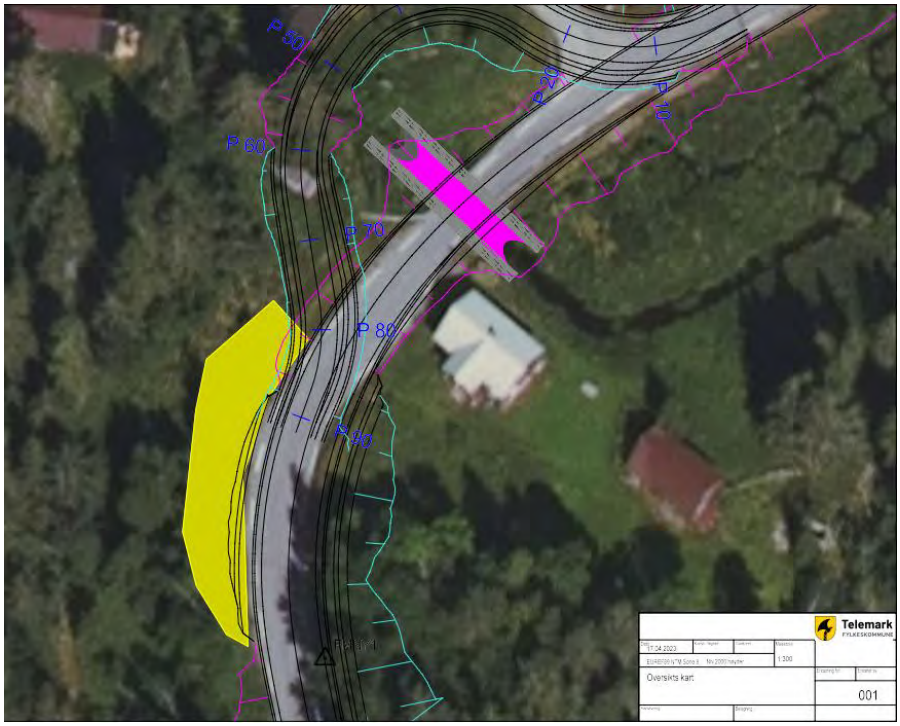
   Områdesituasjon vist i Figur 1.

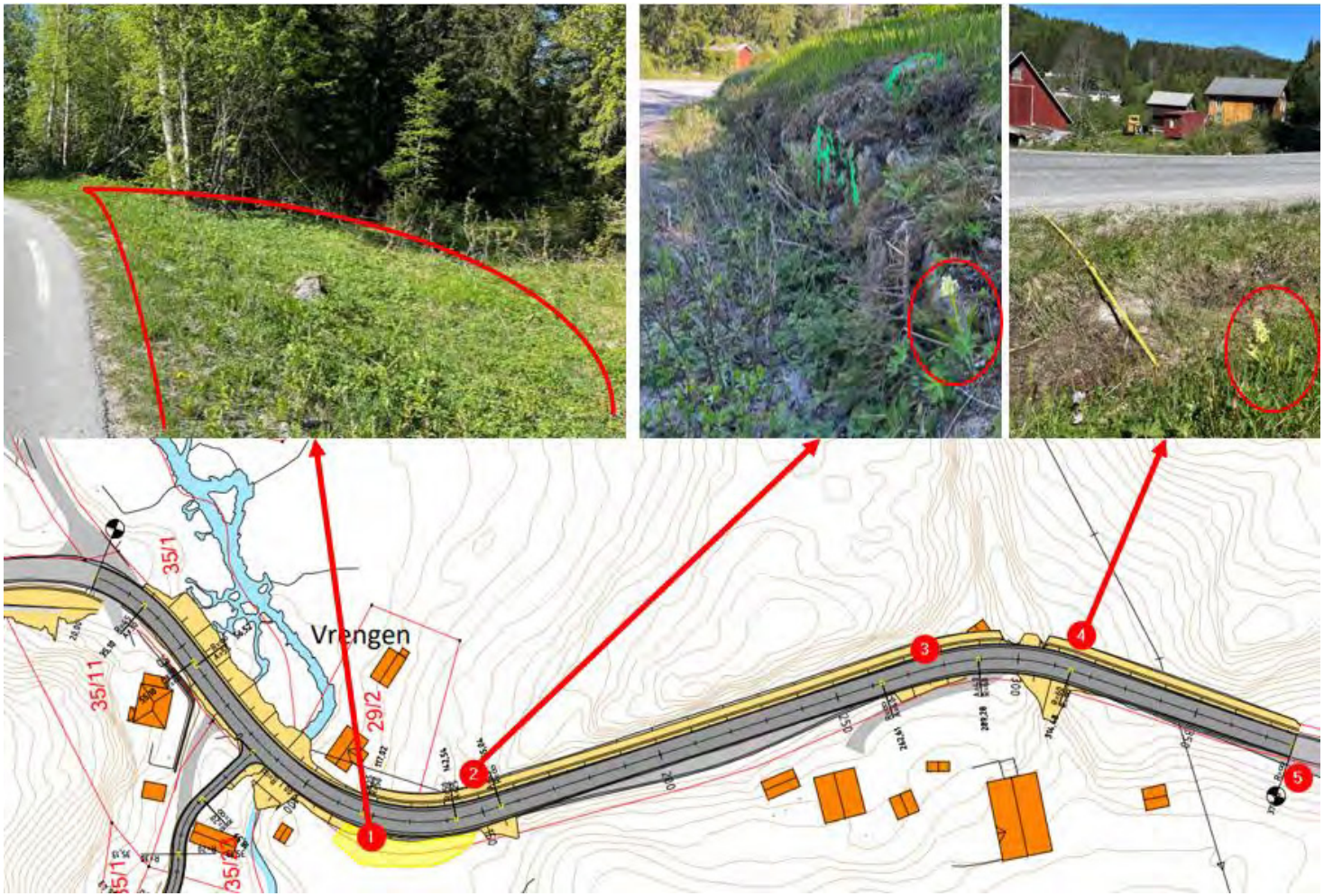
Figur 1: 1. Vrengen bru sett fra øst mot vest (profil). 2. Vrengen bru sett fra sør mot nord. Innsnevring i kjørefelt og krapp sving. 3. Sprekk i brufundament. 4. Sprekk i brufundament. 5. Dagens brudekke. 6. Smal passering for møtende trafikk sør for Vrengen bru. Alle bilder tatt av VTFK/TFK.

Kan tiltaket utføres uten at søstermarihånd berøres?

Tiltaket vil komme i berøring med de aller fleste registreringene av søstermarihånd som ble kartlagt av NaturRestaurering i 2023 inkl. individer observert under byggherres befaring 2025. Den største forekomsten som vokser innenfor naturtypen *eng-aktig sterkt endret fastmark* sørvest for brua vil berøres av vegskråning. Det er også behov for en midlertidig omkjøringsveg ifm. etablering av ny bru, og denne vil også berøre deler av naturtypen der søstermarihånd-bestanden er størst. Alternativt måtte midlertidig omkjøringsveg blitt etablert oppstrøms brua og krysset myr, noe som heller ikke er ønskelig. Usikkerheten til hvor mye av bestanden som berøres har vært knyttet til prosjektering (både veg og omkjøringsveg). Denne usikkerheten er nå redusert, men det vil fortsatt være behov for inngrep i områder med søstermarihånd. Enkeltindivider ligger svært nærme vegen og er ikke mulig å unngå (se røde punkt 2, 3 og 4 i Figur 3). Med driftsforsvarlige teknikker og hensynssone skal det tilstrebes å ivareta så mye som mulig av naturtypen *eng-aktig sterkt endret fastmark* der bestanden er størst. Beltet nærmest vegen vil gå tapt, men ved å ta vare på individene som vokser lengre ut mot skogen vil deler av bestanden bestå. Dette gir også mulighet for naturlig reetablering med tiden. Figur 2 viser midlertidig omkjøringsveg og naturtype, og Figur 3 viser prosjektert veg og registrert søstermarihånd.

Figur 2: Foreløpig skisse av omkjøringsveg nedstrøms bru. Gul polygon er naturtypen *eng-aktig sterkt endret fastmark* hvor den største bestanden av søstermarihånd vokser.

Figur 3: Røde punkter 1, 3 og 5 registrert under NaturRestaurering sin kartlegging i 2023. Rødt punkt 2 og 4 ble observert under befaring 2025 (Telemark fylkeskommune). Mørkegul skravur indikerer skråning- og skjæringsutslag. Lysegul polygon (rødt punkt 1) er naturtypen *eng-aktig sterkt endret fastmark* med den største forekomsten av søstermarihånd som berøres. Rødt punkt 5 berøres ikke da den ligger utenfor inngrepsgrense.

2. Er det vurdert tiltak for å ivareta søstermarihånd, som f.eks. flytting av individer?

   Telemark fylkeskommune var i 2023 i kontakt med både Statsforvalteren i Vestfold og Telemark og NIBIO for å undersøke mulighetene for flytting og dyrking/reetablering av søstermarihånd. På bakgrunn av samtalen med NIBIO ble det vurdert at å tilrettelegge for søstermarihånd blir for omfattende og lite realistisk i dette prosjektet. Dialog mellom tiltakshaver og statsforvalter/NIBIO i vedlegg.

   I NaturRestaurering sin rapport fra 2023 kommer de ikke med forslag til andre avbøtende tiltak enn hensynssoner. Rapport i vedlegg.

   Det vil bli utarbeidet en YM-plan og miljørisikovurdering for anleggsfasen som vil beskrive avbøtende tiltak for ivaretakelse av søstermarihånd sørvest for brua. Det skal etableres en hensynssone med fysisk barriere for å hindre skade på terreng og planter.

Miljø-
direktoratet

TELEMARK FYLKESKOMMUNE
Postboks 2844
3702 SKIEN

Trondheim, 04.03.2026

Deres ref.:	Vår ref. (bes oppgitt ved svar):	Saksbehandler:
	2025/14571	Per Johan Salberg

Dispensasjon fra forskrift om fredning av truede arter - søstermarihand

Vi viser til søknaden datert 22. september 2025. Vi viser også til brev av 3. desember 2025 med supplerende opplysninger til søknaden.

Vedtak

Miljødirektoratet gir Telemark fylkeskommune tillatelse til å skade/ødelegge individer av søstermarihand for å gjennomføre utbedring av Vrengen bru på fv. 450 ved Eidsborg i Tokke kommune, gbnr. 1002/1.

Vi stiller følgende vilkår:

- Det skal ivaretas så mye som mulig av naturtypen eng-aktig sterkt endret fastmark der bestanden av søstermarihand er størst.

Vedtaket er fattet etter forskrift om fredning av truede arter kapittel III.

Bakgrunn for saken

Dere har søkt om unntak fra fredningen av søstermarihand *Dactylorhiza sambucina*.

Søknaden gjelder utbedring av Vrengen bru på fv. 450 ved Eidsborg i Tokke kommune, gbnr. 1002/1. Dette fordi dagens vei har lav standard med krappe kurver, varierende veibredde, dårlig sikt, lite rekkverk og stort sett ingen grøfter. Vrengen bru er smal og kun én bil kan passere av gangen. Tiltak for å heve vegstandarden er breddeutvidelse, etablering av grøfter, utbedre siktlinjer og oppgradering av brua. Arbeidene planlegges utført med oppstart i 2027.

Breddeutvidelsene sør for brua vil berøre alle de registrerte forekomstene av søstermarihånd. Søstermarihånd som er registrert innenfor naturtypen eng-aktig sterkt endret fastmark, ligger i et belte fra veiskulder og flere meter ut mot skogen. For breddeutvidelsen her skal det tilstrebes å unngå skade på individer som ligger lenger ut mot skogen slik at ikke hele forekomsten berøres/fjernes. Det vurderes at inngrep vil gi noe lokal forringelse.

I brevet med supplerende opplysninger er det beskrevet nærmere om hvorfor de nevnte tiltakene er helt nødvendige. Det er også nærmere omtalt de vurderingene som er gjort for å finne avbøtende tiltak, og på bakgrunn av dialog med NIBIO ble det vurdert at å tilrettelegge for søstermarihånd blir for omfattende og lite realistisk i dette prosjektet.

Miljødirektoratets vurderinger

Søstermarihand er fredet etter forskrift om fredning av truede arter. Fredninga innebærer et forbud mot direkte skade og ødeleggelse, innsamling og annen form for direkte etterstrebelse av individer av arten.

Er vilkårene for å gjøre unntak fra fredningen oppfylt?

Vi kan gjøre unntak fra fredningen av søstermarihand når formålet med fredningen krever det, for vitenskapelige undersøkelser og arbeider, for tiltak av vesentlig samfunnsmessig betydning, og i andre særlige tilfeller så lenge det ikke strider mot formålet med fredningen.

Aktuelt vilkår for å gi unntak fra fredningen i dette tilfellet er andre særlige tilfeller så lenge det ikke strider mot formålet med fredningen. Uttrykket" i andre særlige tilfeller" tar sikte på å begrense adgangen til unntak til de situasjoner hvor det virkelig er behov for det. Tiltaket er viktig å få gjennomført for å ivareta sikkerheten langs fylkesvegen, og tiltaket oppfyller etter Miljødirektoratets vurdering å være et særlig tilfelle.

Miljødirektoratet ser at det ikke er mulig å finne alternative traseer for tiltaket som ikke medfører større samlet skade på naturmangfoldet. Søstermarihand finnes fortsatt på relativt mange lokaliteter i Norge, og det er også flere bestander av arten i Tokke kommune utenfor planområdet. Miljødirektoratet vurderer det derfor slik at det omsøkte tiltaket ikke har kritisk betydning for artenes overlevelse.

Vilkåret for å gi tillatelse er dermed oppfylt.

Hvorfor mener Miljødirektoratet det er riktig å gjøre unntak i denne saken?

Selv om minimumsvilkårene for å gjøre unntak er oppfylt, gir loven dere ikke *krav* på å få en tillatelse. Om dere skal få tillatelse, beror derfor på en avveiing av om fordelene ved tiltaket oppveier mulige skadevirkninger.

Jf. rødlista for arter så vurderes søstermarihand som sårbar på grunn av en antatt populasjonsnedgang på litt over 30% i foregående vurderingsperiode (1975-2020) og en forventet, like stor tilbakegang i kommende vurderingsperiode (2020-2065).

Tiltakets påvirkning på arten søstermarihand er relativt liten, men det er i stor grad summen av små og relativt begrensede ødeleggelser av leveområdene til søstermarihand som bidrar til artens tilbakegang, og at den er truet i Norge. Det omsøkte tiltaket er eksempel på dette. Likevel vurderer Miljødirektoratet det slik at betydningen dette tiltaket har for sikkerheten på den aktuelle vegstrekningen, må tillegges betydelig vekt. Og som nevnt over, så vurderer Miljødirektoratet det slik at det omsøkte tiltaket ikke har kritisk betydning for artenes overlevelse.

Vi gir derfor tillatelse.

Klagerett

Dere og andre med rettslig klageinteresse kan klage på vedtaket. Fristen for å klage er tre uker fra dere har mottatt dette brevet. Klagen sendes til Miljødirektoratet.

Hilsen
Miljødirektoratet

Dette dokumentet er elektronisk godkjent

Aina Holst	Per Johan Salberg
seksjonsleder	seniorrådgiver

Kopi til:
STATSFORVALTEREN I VESTFOLD OG TELEMARK Postboks 2076 3103 TØNSBERG